

Επισημάνσεις IOBE: Τα δεδομένα της Οικονομίας

Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η φοροδιαφυγή

3 Σεπτεμβρίου 2015

Στην προσπάθεια εξορθολογισμού των δημόσιων οικονομικών και της επιστροφής της ελληνικής οικονομίας σε αναπτυξιακή πορεία, βασικό ρόλο - μεταξύ άλλων - διαδραματίζει και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων μέσω του περιορισμού της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Η παραοικονομία τροφοδοτείται από την ελλιπή καταγραφή των πωλήσεων και την αδήλωτη εργασία. Ένα από τα διαθέσιμα μέσα για τον περιορισμό της παραοικονομίας είναι και η χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την πραγματοποίηση συναλλαγών. Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής (ΗΜΠ)¹ συνεπάγεται ότι η συναλλαγή καταγράφεται στα τραπεζικά πληροφορικά συστήματα, διευκολύνοντας το φορολογικό έλεγχο των συναλλαγών και των εισοδημάτων.

Η χρήση ΗΜΠ υστερεί σημαντικά στη χώρα μας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά την αύξηση που έχει σημειωθεί από το 2001, η Ελλάδα εξακολουθεί να καταλαμβάνει πολύ χαμηλές θέσεις στις σχετικές κατατάξεις. Με βάση την αξία συναλλαγών με ΗΜΠ ανά κάτοικο το 2013, η Ελλάδα βρισκόταν υψηλότερα μόνο από την Κροατία και τη Βουλγαρία, ενώ σε όρους αριθμού συναλλαγών ανά κάτοικο, η Ελλάδα κατείχε την τελευταία θέση στην κατάταξη (Διάγραμμα 1).

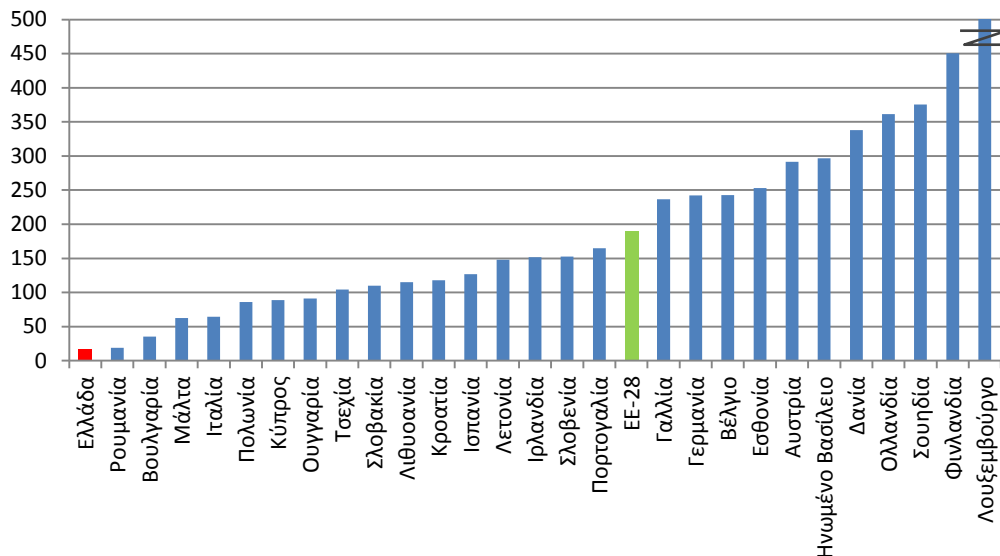
Οι κύριοι λόγοι για τους οποίους παρατηρείται η υστέρηση στη χρήση των ΗΜΠ στην Ελλάδα φαίνεται να εντοπίζονται στη δυσπιστία των καταναλωτών όσον αφορά την ασφάλεια των πληρωμών και γενικότερα των ηλεκτρονικών συστημάτων, καθώς και στην κατακερματισμένη δομή του λιανικού εμπορίου και της επιχειρηματικότητας εν γένει. Η οικονομική κρίση και η σχετικά χαμηλή διείσδυση ευρυζωνικών συνδέσεων υψηλής ταχύτητας επίσης δρουν ανασταλτικά σε περαιτέρω αύξηση της χρήσης των ΗΜΠ. Η συνδυαστική επίδραση αυτών των εμποδίων αποτρέπει τη συσσώρευση ικανής μάζας συναλλαγών, για να απελευθερωθούν οι θετικές συνέπειες των δικτυακών επιδράσεων (network effects) που χαρακτηρίζουν αγαθά όπως τα ΗΜΠ και να γίνει η πληρωμή με ΗΜΠ καθημερινή συνήθεια των καταναλωτών.

Αναγνωρίζοντας τη σημασία των ΗΜΠ για τον περιορισμό της παραοικονομίας, αλλά και την ανάγκη για ειδική επέμβαση λόγω των δικτυακών επιδράσεων, ειδικά στα αρχικά στάδια διείσδυσης των ΗΜΠ, αρκετές χώρες με δημοσιονομικά προβλήματα (όπως Νότια Κορέα,

¹ Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής επιτρέπουν στον κάτοχό τους να πραγματοποιεί μεταφορές χρηματικών ποσών με πρόσβαση εξ αποστάσεως στον τραπεζικό του λογαριασμό ή διαβιβάζοντας ηλεκτρονικές μονάδες αξίας που αποθηκεύονται σε κάρτα ή μνήμη ηλεκτρονικού υπολογιστή. Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής περιλαμβάνουν πιστωτικές κάρτες, χρεωστικές κάρτες, κάρτες μεταγενέστερης χρέωσης, ηλεκτρονικό χρήμα που αποθηκεύεται σε κάρτες ή άλλα μέσα, άμεσες χρεώσεις και μεταφορές πιστώσεων μέσω ηλεκτρονικής τραπεζικής.

Ιταλία, Αργεντινή, Ουρουγουάη κ.ά.) έχουν θεσπίσει κίνητρα ή/και διοικητικά μέτρα για την ενίσχυση της χρήσης των ΗΜΠ. Αυτά τα κίνητρα περιλαμβάνουν εκπτώσεις στην αξία συναλλαγών όταν μια συναλλαγή πραγματοποιείται με ΗΜΠ, εκπτώσεις στους φόρους εισοδήματος όταν τα νοικοκυριά, αλλά και οι επιχειρήσεις, επιτυγχάνουν στόχους για ποσοστό διείσδυσης των ΗΜΠ στις συναλλαγές τους και λοταρίες για συναλλαγές με ΗΜΠ. Τα κίνητρα συνοδεύονται συχνά και με διοικητικά μέτρα, όπως υποχρέωση αποδοχής ΗΜΠ και απαγόρευση της χρήσης μετρητών για συναλλαγές μεγαλύτερης αξίας.

Διάγραμμα 1: Αριθμός συναλλαγών με ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής ανά κάτοικο (2013)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, **Επεξεργασία:** IOBE

Η θέσπιση μιας σειράς μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση στη Νότια Κορέα οδήγησε σε αύξηση του μεριδίου των καρτών πληρωμής σε πάνω από 65% της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2010, από 14,7% το 1999. Την αντίστοιχη περίοδο, οι συνολικές εισπράξεις από το φόρο εισοδήματος στη χώρα αυξάνονταν κατά 13,6% ετησίως, ξεπερνώντας σημαντικά τους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ (6,5% κατά μέσο όρο την περίοδο 2000-2009).² Επομένως, η εμπειρία της Νότιας Κορέας προσφέρει ενδείξεις για τη συμβολή των ηλεκτρονικών συναλλαγών με τη μείωση της φοροδιαφυγής.

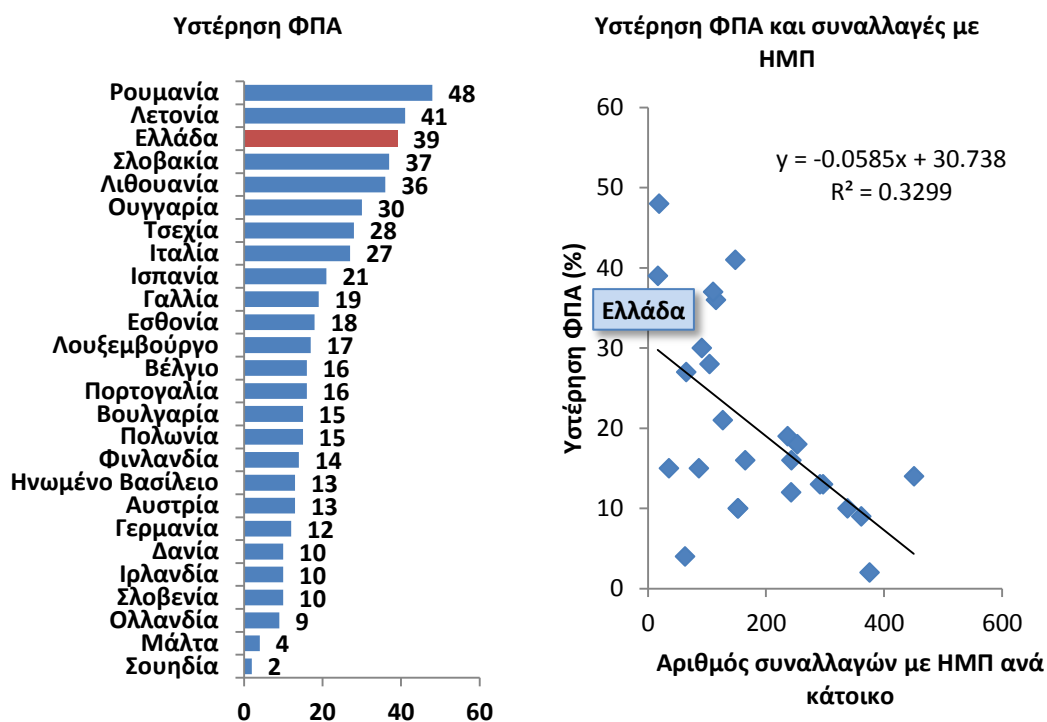
Εξάλλου, αποδεικνύεται ότι η υστέρηση στην είσπραξη ΦΠΑ συσχετίζεται αρνητικά με τη χρήση ΗΜΠ. Από το σχήμα που βρίσκεται δεξιά στο Διάγραμμα 2, το οποίο δείχνει τη σχέση μεταξύ της υστέρησης των εσόδων από ΦΠΑ (κάθετος άξονας) και τη διείσδυση των ΗΜΠ (οριζόντιος άξονας) στις χώρες της ΕΕ, φαίνεται καθαρά ότι χώρες με χαμηλό αριθμό συναλλαγών με ΗΜΠ ανά κάτοικο τείνουν να έχουν και υψηλότερο συντελεστή υστέρησης εσόδων από ΦΠΑ (συντελεστής συσχέτισης $\rho = -0,57$).

Η Ελλάδα, συγκεκριμένα, κατέχει την τρίτη υψηλότερη θέση με βάση το ποσοστό υστέρησης των εσόδων από ΦΠΑ (VAT gap), ανάμεσα σε 26 χώρες-μέλη της ΕΕ με διαθέσιμα στοιχεία, με 39%, πίσω από τη Ρουμανία με 48% και τη Λετονία με 41% (Διάγραμμα 2, αριστερό σχήμα). Ταυτόχρονα, η Ελλάδα υστερεί σημαντικά και στο βαθμό διείσδυσης των ΗΜΠ.

² Jeon, B. M. (2013). Fight against Underground Economy: Credit card and cash receipt income deduction policy. Korea Institute of Public Finance.

Εν κατακλείδι, η αυξημένη χρήση ΗΜΠ βελτιώνει τη διαφάνεια στην οικονομία, καθώς οι συναλλαγές μέσω των ΗΜΠ καταγράφονται στα συστήματα των τραπεζικών ιδρυμάτων, περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα απόκρυψης φορολογητέας ύλης. Παράλληλα, η υιοθέτηση των ΗΜΠ σε μεγάλη κλίμακα συμβάλλει στη μείωση του κόστους των υπηρεσιών διαμεσολάβησης, προωθεί την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, βελτιώνει την αποτελεσματικότητα του συστήματος εμπορικών συναλλαγών, εντατικοποιεί τον ανταγωνισμό σε αγορές προϊόντων και υπηρεσιών και εν τέλει αυξάνει την κατανάλωση και την οικονομική δραστηριότητα.^{3,4} Εκτιμάται ότι η αυξημένη χρήση καρτών πληρωμής έχει οδηγήσει σε υψηλότερους ρυθμούς αύξησης του πραγματικού παγκόσμιου ΑΕΠ την περίοδο 2003-2008 κατά περίπου 0,2 ποσοστιαίες μονάδες ετησίως.⁵

Διάγραμμα 2: Υστέρηση εισπραξης εσόδων ΦΠΑ και συναλλαγές ΗΜΠ ανά κάτοικο

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΕΚΤ. Επεξεργασία ΙΟΒΕ

Με τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων που θεσπίστηκαν πρόσφατα, σε συνδυασμό με την τραπεζική αργία, φαίνεται να έχει αυξηθεί σημαντικά η έκδοση και η χρήση καρτών πληρωμής στην Ελλάδα. Ωστόσο, με τη σταδιακή άρση των περιορισμών είναι πολύ πιθανή η υπαναχώρηση σε χαμηλό επίπεδο χρήσης ΗΜΠ. Επομένως, απαιτείται ενεργή ρυθμιστική παρέμβαση, με κοστολογημένα και προσεχτικά σχεδιασμένα μέτρα πολιτικής, έτσι ώστε η αύξηση της χρήσης ΗΜΠ να διατηρηθεί και εν τέλει να οδηγήσει σε σημαντικό και διατηρήσιμο περιορισμό της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα.

³ Schneider, F. (2013). The Shadow Economy in Europe. Using payment systems to combat the shadow economy. AT Kearny

⁴ Rogoff, K. (2014). Costs and benefits to phasing out paper currency, NBER Working Papers 20126

⁵ Zandi, M. and Singh, V. (2013). The Impact of Electronic Payments on Economic Growth. Moody's analytics.